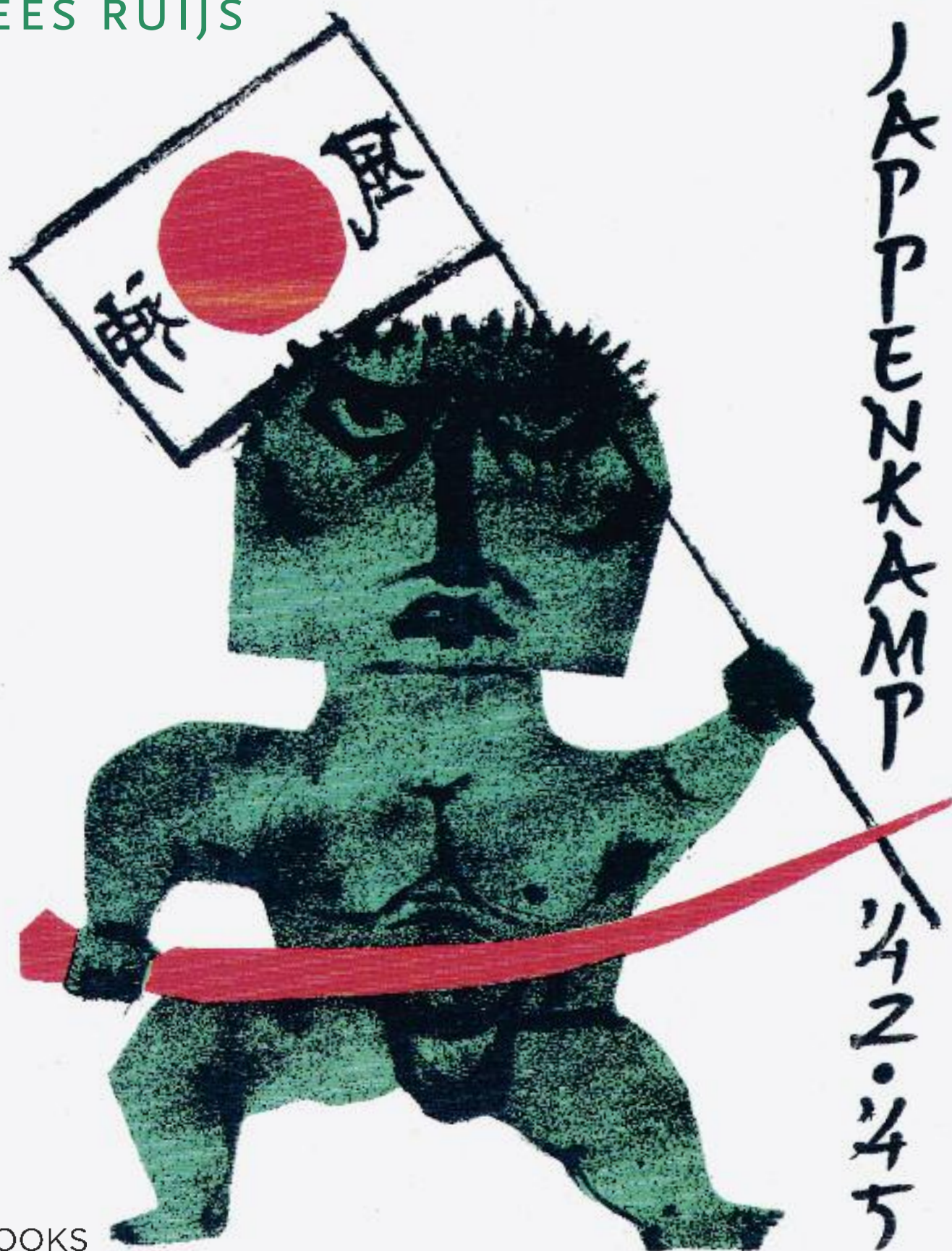

Terugblik op de 'Jappentijd'

TREES RUIJS

JAPPENTIJD

24.2.25

INHOUD

Trees Ruijs – introductie – MAAIKE VONK 6

De herinnering aan de oorlog in Nederlands-Indië – ERIK SOMERS 10

Interview met Trees Ruijs uit 1986 – IRENE LINSSEN 18

Werken 23

- 1 Afscheid van mijn jeugd
- 2 Kamikazepiloot
- 3 8 december 1942
- 4 Van Imhoff-affaire
- 5 De Nederlandse leeuw onthoofd
- 6 Gehangen Jappen
- 7 De Ambonezen
- 8 Geblindeerde trein
- 9 Vrouwenkamp Karang Panas
- 10 Appèl
- 11 Kakken
- 12 Gil in de nacht
- 13 Kommetje rijst van de Jap
- 14 Barre nacht
- 15 Kon ik maar vliegen
- 16 De haan kraait drie maal
- 17 De atoombom
- 18 Buiten (Merdeka)
- 19 Burma-spoorweg
- 20 Bevrijding
- 21 Rivier de Brantas, Soerabaja
- 22 Aankomst in Holland
- 23 Juliana ontvangt Hirohito

Dank 71

Colofon 72

Trees Ruijs introductie

Mijn moeder, Trees Ruijs, werd geboren in 1925. Zij is een van de laatste overlevenden die nog uit eigen ervaring kunnen getuigen van de oorlog met Japan. Dat heeft zij dan ook gedaan door als kunstenaar op geheel eigen wijze de Japanse bezetting van Nederlands-Indië te visualiseren. Nu, 70 jaar na de bevrijding van Nederlands-Indië, verschijnt dit boek waarin de serie schilderijen die zij dertig jaar geleden maakte, *Terugblik op de 'Jappentijd'*, zijn opgenomen. Vlak na haar repatriëring naar Nederland met haar ouders en zeven broers en zussen, die allen de oorlog en de kampen hadden overleefd, begon zij in 1946 haar studie aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag, waar zij in 1951 afstudeerde als schilder. Tijdens haar studietijd leerde zij mijn vader, Jan Vonk, kennen. Hij was geboren en getogen in Delft, waar ook Trees met haar familie was beland. Jan had de leeftijd van mijn moeder, maar kon pas twee jaar later aan zijn studie beginnen omdat hij als dienstplichtige drie jaar had doorgebracht in Indië. Zij verloofden zich en trouwden in 1955, nadat hij ook was afgestudeerd.

Samen kregen ze zes kinderen, waarvan ik de oudste ben, geboren in 1956. Na de geboorte van het tweede kind kreeg mijn vader een baan als grafisch vormgever bij de Staatsmijnen, het latere DSM, en verhuisden wij naar Limburg. Mijn moeder had haar handen vol aan de verzorging van de kinderen en het huishouden, waardoor ze zich tot haar grote verdriet, lange tijd niet fulltime bezig kon houden met haar grote passie, schilderen. Zo is haar ontwikkeling in de kunst later op gang gekomen dan die van vele mannelijke generatiegenoten.

Allengs bleken steeds meer mensen in Trees' naaste omgeving last te krijgen van hun oorlogservaringen. Zo werd bijvoorbeeld haar jongste broer opgenomen in de kliniek Centrum 40-45, waar hij behandeld werd door de in oorlogstrauma's gespecialiseerde professor J. Bastiaans. Een van haar zussen raakte zodanig overstuurd bij het zien van de Japanse vlag op een intercitytrein die door het Friese landschap reed, dat ze zich schreeuwend en huilend ter aarde stortte, zich niet bewust van verbijsterde omstanders. Ook zij ging in therapie.

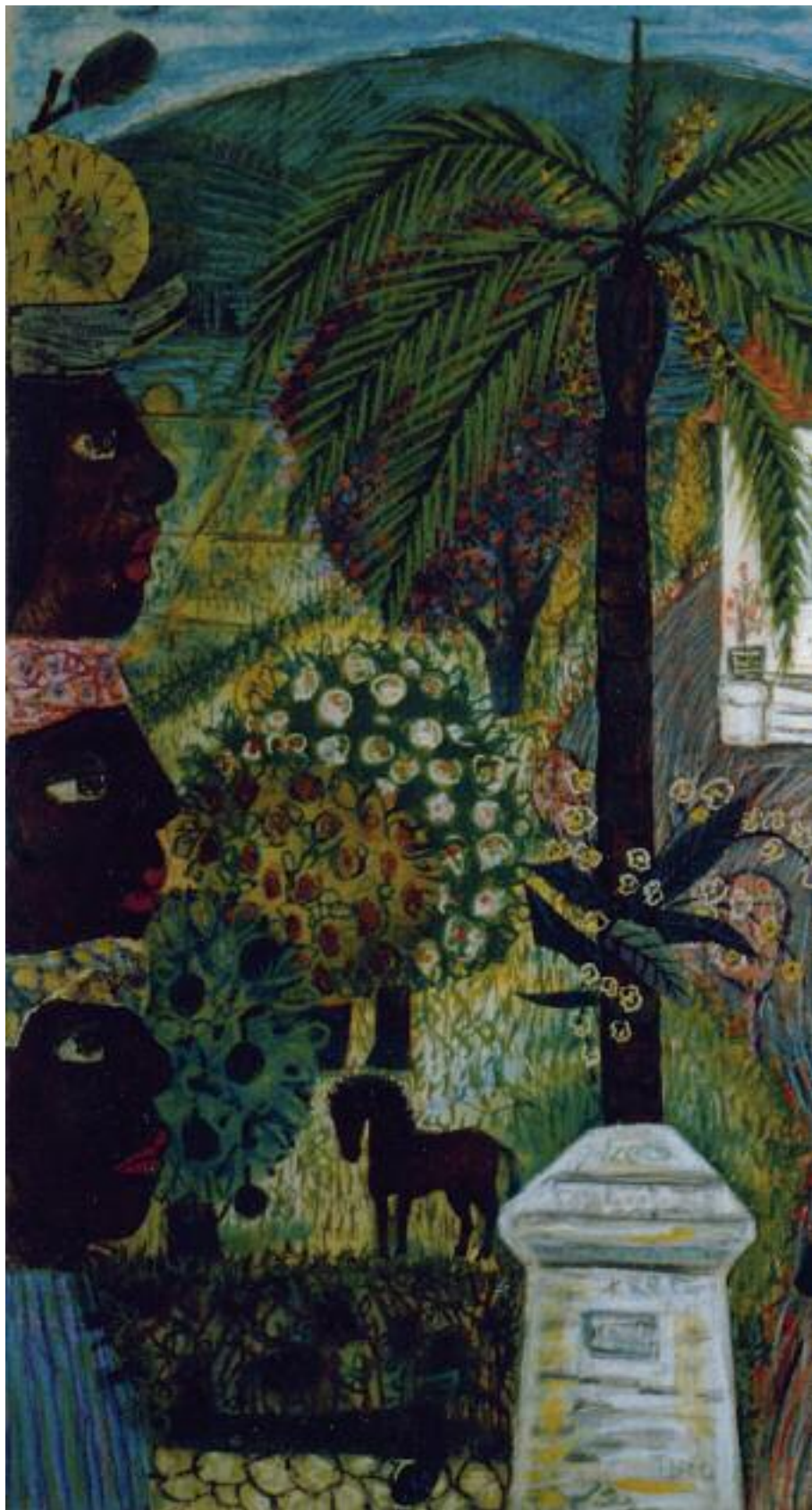
Vanaf 1980 bezocht mijn moeder Indonesië enige keren, waar ze in 1984 logeerde bij een zekere Dickie, een familielid van een kennis uit Nederland. Dickie was na de oorlog altijd in Indonesië gebleven. Ze hoorde hem 's nachts lawaai maken in en om het huis onder het uitstoten van staccato klanken die ze herkende als Japanse bevelen. De volgende dag kreeg ze bij navraag van een huisgenoot te horen dat Dickie sinds de oorlog iedere nacht zo rondspookte en dat het een keer per maand zo erg was, dat ze hem moesten opsluiten. Mijn moeder had diep medelijden met diegenen die het trauma van de Japanse bezetting na 40 jaar nog niet verwerkt bleken te hebben. Ze nam zich voor haar lotgenoten te helpen hun problemen te herkennen en verwerken door middel van haar beeldend vermogen. Ook wilde ze bijdragen aan meer erkenning voor dit voor velen onbekende verleden. Zelf dacht mijn moeder geen last te hebben van een onverwerkt verleden. Maar toen ze in de schappen van v&d een ogenschijnlijk onbeduidend liniaaltje vond met daarop Japanse lettertekens en een rode bol (het symbool op de Japanse vlag, die mijn moeder ondanks alles nog steeds de mooiste vlag ter wereld vindt) werd ze zelf ineens zo woedend, dat ze onmiddellijk aan de serie, hier in dit boek afgebeeld, begon.

Trees Ruijs werkte hier met volle overgave twee jaar aan. Ik zie haar nog voor me bij het atelier dat ze had laten bouwen in onze tuin, driftig de buiten tegen de wand bevestigde papieren met spuitbussen aanvallend met een gasmasker op. Ze was soms huilend aan het werk. Eerder had ze nooit ook maar een traan gelaten om het haar en haar lotgenoten aangedane leed. Maar bij het uitbeelden ervan ontkwam ze niet aan de herbeleving van al wat zij had mee moeten maken en kwamen de emoties boven.

In het in dit boek opgenomen interview met Irene Linssen zegt Trees dat ze eerder geen behoefte had gehad aan het ophalen van herinneringen aan de oorlog. Hier wil ik een kanttekening bij maken. Mijn moeder, die uit een familie van verhalenvertellers stamt, vertelde ons regelmatig over haar jeugd en daarbij werd de tijd in de kampen niet geschuwd, waarbij allerlei gruwelijkheden ons niet werden bespaard. Eigenlijk vonden wij dit wel haar spannendste verhalen, dus vroegen wij vaak: 'Mam, vertel nog eens over Het Kamp?'

In 1986 werd de serie schilderijen, beginnend met het werk 'Kamikazepiloot' en eindigend met 'Juliana ontvangt Hirohito', tentoongesteld in het Volkenkundig Museum Nusantara te Delft. De opening werd verricht door de bekende historicus Loe de Jong, de schrijver van *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, die in die tijd volop bezig was met het schrijven van de delen over Nederlands Indië. Hij sprak met bewondering over het werk van Trees Ruijs en onderkende de betekenis ervan. De Delftse Courant van 25 april 1986 schreef:

1 Afscheid van mijn jeugd

2 Kamikazepiloot

Kami = goddelijk – Kaze = wind

Japanse zelfmoordeskadrans die er een
eer in stelden hun keizer te dienen door
zich met vliegtuig en al op het doel te
storten.

3 8 december 1942
Nederland in oorlog met Japan.

7 De Ambonezen

Vele Ambonezen die in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger dienden, weigerden bij de Jap in dienst te gaan en werden onthoofd. Ze zeiden: 'liever mijn kop eraf dan ontrouw aan onze koningin Wilhelmina'.

Het portretje van Wilhelmina werd door mijn jongste broertje Michiel geschilderd rond zijn twaalfde.

rdanen van hare Majesteit.

15 **Kon ik maar vliegen**

Menig gevangene heeft, zoals ik,
dit gedacht; jaloers op een vogeltje
dat over het gedek (omheining) vloog.

Kon ik vliegen!

Ries

COLOFON

Terugblik op de 'Jappentijd' verschijnt ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in het NIOD, vanaf 15 augustus 2015

UITGAVE

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com

TEKST

Maaïke Vonk
Erik Somers
Irene Linssen

FOTOGRAFIE

Gertjan Evenhuis

VORMGEVING

Marjo Starink, Amsterdam

OMSLAGILLUSTRATIE

Trees Ruijs

© 2015 WBOOKS /

Trees Ruijs / Maaïke Vonk / de auteurs

Meer informatie over Trees Ruijs op

www.stokstaartje.nl/treesruijs/

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2015.

ISBN 978 94 625 8114 2

NUR 646

Trees Ruijs (1925) groeide op in Nederlands-Indië. In 1942 kwam er door de Japanse bezetting een grimmig einde aan haar jeugd. Met haar moeder en broers en zussen werd Trees geïnterneerd. Eerst in een woonwijk in Malang, later in de kampen Karang Panas en Lampersari in Semarang op Java. Haar vader werd tewerkgesteld aan de Birma-spoorweg. Het gezin overleefde de oorlog.

Na de bevrijding volgde een gedwongen repatriëring naar Nederland. De Indische Nederlanders raakten niet alleen hun bezittingen kwijt, maar ook hun land en cultuur. Een cultuur die Trees Ruijs nooit heeft losgelaten en waarvan de invloed in haar werk als beeldend kunstenaar zichtbaar en voelbaar aanwezig is.

Toen begin jaren tachtig mensen in haar naaste omgeving in toenemende mate last kregen van hun ervaringen tijdens de oorlog in Indië, besloot zij dit verleden voor haar lotgenoten een gezicht te geven in een serie schilderijen *Terugblik op de 'Jappentijd'*. Hierin visualiseert ze niet enkel haar eigen ervaringen, maar het gehele verloop van de oorlog.

ISBN 978 94 625 8114 2

WWW.WBOOKS.COM